

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM
NAZİRLİYİ**

**F. KÖÇƏRLİ ADINA RESPUBLİKA UŞAQ KİTABXANASI
ELMİ-METODİKA ŞÖBƏSİ**

“Kitabxana, müəllim və oxucu”

**(İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında
yazılmış elmi-tədqiqat işi)**

Bakı - 2012

Tərtibçidən

**Kitabxana – məbədghdır, hər bir ziyalının yolu bu məbədghdan keçir.
Burada tariximizin yazılı salnaməsi şərəflə qorunub saxlanılır.**

H.Əliyev

İnsan zəkasının inkişafında müstəsna rol oynayan mütaliə eyni zamanda onun mənəvi inkişafı, digər insanlarla münasibəti, gündəlik hadisələrə baxış tərzini, qərarların verilməsi və s. məsələlərdə də mühüm rol oynayan əsas amillərdən biridir. Qədim zamanlardan bəri oxuyub yazma bilənlər digərlərindən fərqlənmiş, sayılıb-seçilən olmuşdur. Bu da onların mədəni səviyyələrindən qaynaqlanmışdır. Bu səviyyəni isə onun mənəvi zənginliyi və bu zənginliyi ona qazandıran oxuması, elmi olmuşdur. Cəmiyyətdə ziyalıların sayı nə qədər çox olarsa o cəmiyyət daha çox inkişaf səviyyəsinə malik olar, digər cəmiyyətlərlə təması zamanı öz dəyərləri ilə seçilər.

Mütaliə hər bir insanın şəxsiyyət kimi formalaşmasında böyük rol oynayır. Belə ki, insan mütaliə edərək öz dünyagörüşünü, biliklərini, həyat təcrübəsini, mənəviyyatını, nitq qabiliyyətini daha da artırır. Mütaliənin xeyirlərini sadalamaqla yeni bir kitab ərsəyə gətirmək olar.

Uşaqlarda mütaliə vərdişlərinin erkən yaşlarda aşılması olduqca vacib amillərdən biridir. Çünki çox mütaliə edən uşaqların intellekti daha sürətlə inkişaf edir. Elə bu vəsaiti tərtib etməkdə məqsədimiz digər ölkələrin iş təcrübəsinə əsaslanaraq, eləcə də öz kitabxanamızın keçirdiyi tədbirlər əsasında müasir dövrümüzdə uşaqlarımızın gələcəyinə xoşbəxt, fəravan həyatına yeni dəyərlər gətirmək, tez- tez dəyişən, inkişaf edən rəngarəng dünyamızda uşaqlarımızın mütaliə aləmini zənginləşdirmək, dünyagörüşünü artırmaqla hər cür yeniliklərə qarşı onların daha savadlı, daha zəkalı böyüməsinə təkan verməkdir. Bu məqsədlə də uşaqlara mütaliə etmək vərdişlərini aşılamaq üçün İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında hazırlanmış vəsaiti sizə təqdim edirik.

Vəsaitdən uşaq, məktəb, kollec kitabxanaçıları, həmçinin uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik edənlər istifadə edə bilərlər. Vəsait üç bölmədən ibarətdir: “Oxucularla iş”, “Oxucuların informasiya mədəniyyəti” və “Validəylərlə iş”.

I Bölmə. Oxucularla iş

Yaxşı kitab çox qiymətli xəzinədir.
Həsənbəy Zərdabi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 6 oktyabr 2008-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə sərəncam– kitabxana işinin inkişafında yeni bir mərhələyə başlanğıc verən mühüm sənəd olmaqla ölkə Prezidentinin bütövlükdə mədəniyyətə və mədəni dəyərlərimizə diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir.

Kitab bilik mənbəyi olmaqla yanaşı, mədəniyyət daşıyıcısıdır. Buna görə də inkişaf etmiş xalqlar kitaba xüsusi önəm verir, onun yazarına, nəşrinə və təbliğinə qayğı ilə yanaşırlar. Uşaqların informasiya tələbatının ödənilməsi, onların mütaliyəyə cəlb edilməsi uşaq kitabxanaları qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir.

Son illərdə Dövlət Proqramının həlli istiqamətində atılan addımlardan biri də 2010-cu ildə rayonlarda aparılan monitorinqlər, uşaq kitabxanalarında keçirilən rəy sorğularıdır. Aparılan monitorinqlər, sorğulardan sonra F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası Bakı şəhər uşaq və məktəb kitabxanaçıları üçün “Kitabxanaya uşaqların cəlbi: Mütaliə haqqında düşüncələr” mövzusunda elmi konfrans keçirdi. Konfransı keçirməkdə əsas məqsəd uşaqların mütaliyəyə cəlb olunması ilə bağlı qarşıda duran problem məsələlərin aradan qaldırılması və həlli istiqamətində mütəxəssis rəylərinin bir araya gəlməsi idi.

Respublikamızda kitaba marağın azalması ağırlı hal olsa da, artıq ölkəmizdə fəaliyyət göstərən istər dövlət, istərsə də özəl nəşriyyatlar poliqrafik baxımdan keyfiyyətli uşaq kitablarının nəşrini getdikcə artırır. Bu gün paytaxtın kitab mağazalarından öz məhsullarımız olan və bir çox keyfiyyətlərinə görə alıcını qane edən belə uşaq kitablarına rast gəlmək olar. Kitablardan tanınması və oxucuya sevdirməsi işinin ağırlığı isə daha çox biz kitabxanaçıların üzərinə düşür. Müstəqilliyimizin 20 illiyi ərəfəsində keçirilən mədəni-kütləvi tədbirlərlə yanaşı, kitab nəşri və təbliğinə həsr edilən görüşlərin, sərəgilərin keçirilməsi bu sərəkidən olan tədbirlərin önəmlisidir. Belə tədbirlərdən biri məhz Firudin bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatı dəstəyi ilə gerçəkləşdirdiyi 29 sentyabr- 05 oktyabr 2011-ci ildə “Kitab karvanı: uşaq kitabları İpək yolu ilə” adlı uşaq və yeniyetmələr üçün səyyar kitab sərəgisidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olunmuş “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” sərəncam və "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı" ölkəmizdə kitabxana işinin inkişafı və kitabxanalarımızın müasirləşdirilməsi üçün real imkanlar yaratdı. Dövlət Proqramının 2.4.1 maddəsi üzrə Respublikanın uşaq kitabxanalarında uşaqların informasiya tələbatı probleminin həllində digər ölkələrin iş təcrübəsinin

öyrənilməsi və tədqiq olunması məqsədilə İon Kreanqa adına Milli Uşaq kitabxanasında 2011-ci ilin noyabrında elmi tədqiqat işləri aparılmışdır.

İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq Kitabxanasının əsası 1944-cü ilin oktyabrında qoyulmuşdur. 1949-cu ildən 1990-cı ilə qədər görkəmli rus şairi A. S. Puşkinin adını daşımışdır. Mədəniyyət Nazirliyinin Kollegiyası və Moldova Respublikasının Kulturlarının qərarı ilə 27 fevral 1990-cı ildən rumın ədəbiyyatı klassiki, publisist, uşaq ədəbiyyatının inkişafında mühüm xidmətləri olan İon Kreanqanın adını daşır. Kitabxana 1997-ci ildən Milli Uşaq Kitabxanası statusu almışdır.

Kitabxananın fondu – 245217 nüsxədir. Bura daxildir:

- kitablar
- cari nəşrlər
- audio və video kasetlər
- CD-ROM və DVD-ROM
- Xüsusi kolleksiyalar:

“Avtoqrafli kitablar”

“Kreangina” (İon Kreanqanın əsərləri, həyat və yaradıcılığı haqqında kitablar, haqqında olan kitablar)

-uşaqlar üçün nəşrlərin məcburi nüsxələr fondu

Kitabxananın istifadəçiləri:

- məktəbəqədər yaşdan 16 yaşa qədər
- valideynlər
- müəllimlər
- uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik edənlər.

Hər il kitabxana 12.000-dən çox aktiv istifadəçiyə xidmət edir.

Yazılmış istifadəçilərin sayı – təxminən 16.000

Gəliş- 130.000

Kitab verilişi – 430.000-dən çox

Kitabxananın istifadəçiləri üçün xidmətlər aşağıdakılardır:

- kitabxana üzrə ekskursiyaların təşkili;
- istifadəçilərin təlimi;
- kitabxananın kolleksiyalarına giriş;
- lokal şəbəkənin elektron resurslarına giriş – on-layn kataloqu, məlumat bazaları, kompüter proqramları və əlavə (proqramlara);
- şəbəkəyə giriş, İnternet;
- soraq xidmətləri;
- kitabxananın (www.bncreanga.md) Web-saytına və bloqa giriş;
- milli kitabxanalararası abunə;
- skan etmə və sənədlərin çapı;

- diskə, video və audio-kassetlərə, CD və DVD-lərə yazının köçürülməsi;

Kitabxananın həyata keçirdiyi layihələr:

“Astrid Lindqren və uşaq hüquqları”

Təşkilatçılar:

İon Kreanqa adına Milli Uşaq Kitabxanası
İsveç İnstitutu
Rumıniyada və Moldova Respublikasında İsveçin səfirliyi
UNICEF Moldova
“Likuriç-İn” Moldova Dövlət Kukla Teatrı
IBBY-in milli Seksiyası
Kişinyov Munisipial Təhsil Baş İdarəsi

“Astrid Lindqren və uşaqların hüquqları” layihəsi üzrə keçirilən tədbirlər:

“Astrid Lindqren” kitab sərgisi

“Uzaq ölkəyə” (To Farawayland) filminə baxış, müzakirə

Astrid Lindqren kitabları üzrə icmal, ucadan oxu, bədii qiraət

Astrid Lindqren kitablarından personajlar üzrə yazılmış rəylərin, ünvanlanmış məktublarının müsabiqəsi

“Mən oynamaq istəyirəm!” adlı rəsm müsabiqəsi

Aktrisa Dina Koçayla uşaqların görüşü, (“Uzuncorab Peppi” tamaşasında Peppi rolunun ifaçısı

Uşaqlar üçün ədəbi yaradıcılıq seminarı – “Hər bir uşaq şeir yaza bilər”

“Uşaqların öz hüquqlarının bilməsində mütaliənin rolu” kitabxanaçılar üçün seminar-müşavirə

İon Kreanqa adına Milli Uşaq Kitabxanası 2000-ci ildən İBBY (Beynəlxalq Uşaq Kitablari Şurası) üzvüdür. Həmin Şuraya üzv olmaqla oxucular üçün onların maraqlarına uyğun ədəbiyyatın nəşri, dünya uşaq ədəbiyyatında yaranan yeni nəşrlər və onların yazarları haqqında məlumatlar əldə edilir. Şuranın milli bölmələri uşaqlara və yeniyetmələrə öz həyatlarında yaşadıkları problem və eləcə də dünyəvi problemləri həm onların gözü, həm də ədəbi yolla açıb göstərir. Uşaq

və yeniyetmələrin fikirlərinə, maraqlarına daha çox üstünlük verməklə yanaşı çap olunan ədəbiyyatın keyfiyyətinin yaxşı olması, tirajının artması ilə yayımlanması, beləliklə də onlarda kitablara yiyələnməklə mütaliyə maraq, ictimai mədəni təşkilatlarla işləmək həvəsi yaradır. Kitabxana həmin təşkilata maraq yaratmaq, uşaqların diqqətini cəlb etmək məqsədilə müxtəlif ölkələrin mədəniyyəti haqqında oxu saatları təşkil edir, yeni kitabların təqdimatını hazırlayır. Belə təqdimatlardan birində iştirak etdik. Bu ingilis yazıçısı Keyt Di Kamillonun “Udivitelnaya puteşestviya krolika Edvarda” (Dovşan Edvardın maraqlı səyahəti) nağıl-povesti idi. Təqdimatda müəlliflə yanaşı kitabın rəssamı haqqında da çox maraqlı məlumatlar verildi. Sonra isə təqdimatda qoyulan suallar əsasında əsər tam açıldı, müzakirə edildi. Hər bir uşaq öz fikirlərini söylədi. Həmin əsər üzrə rəsm və əl işləri müsabiqəsi keçirilmiş və təqdimat günü həmin işlər sərgilənmişdi. Rəsm dərnəyinin uşaqları hətta kitabda olmayan rəsmlər çəkmiş, çəkdikləri rəsmlər ilə bağlı öz mülahizələrini söylədilər.

İon Kreaşa adına Moldova Milli Uşaq kitabxanası Moldovada fəaliyyət göstərən səfirliklərlə də maraqlı tədbirlər keçirirlər. Orta və böyük yaş qrup oxucuları arasında keçirilən “İntellektual rinq” adlı tədbir Çin, Fransa, Almaniya dövlətlərinin tarixi, ədəbiyyatı, coğrafiyası və s. ilə bağlı sullarla komandalar arasında keçirilir. Beş mərhələ üzrə təşkil olunan bu yarışmaya qatılmaq istəyənlər üçün sullar kitabxananın saytında qoyulur. Qaliblər səfirliyin qiymətli hədiyyəsi (həmin dövlətə səyahət, noutbuk) və fəxri diplomla mükafatlandırılır.

Kitabxanalar meydana gələn gündən müasir günə qədər, cəmiyyətin və onun hər bir üzvünün tələbatını ödəmək və əsrlər boyu toplanmış informasiyanı gələcək nəsillərə çatdırmaq funksiyasını yerinə yetirir. Mütaliənin mahiyyətini açarkən məlum olur ki, mütaliə hər hansı bir məndə verilmiş məlumatı əxz etməyə yönəlmiş, psixoloji proses olub, kommunikasiya-əlaqə fəaliyyətidir.

Mütaliə həm ayrı-ayrı fərdlərin, həm də bütövlükdə cəmiyyətin həyatının bütün sahələrinə bilavasitə təsir edir. Buna görə də mütaliəni bəşəri problem kimi qiymətləndirmək lazımdır. İnformasiyalaşmış cəmiyyətin formalaşması və tərəqqisi mütaliə prosesinin nəticəsidir. Cəmiyyətin bütün inkişaf istiqamətlərini insanın tərəkürünü formalaşdırmaqla yanaşı təkmilləşdirir. Mütaliə isə insan tərəkürünü zənginləşdirir, düşünmə qabiliyyətini artırır.

İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətə keçidlə əlaqədar olaraq kitabxanaların əhaliyə xidmət formaları zamanın tələbinə uyğun dəyişdirilir. Xüsusilə də bu məsələyə uşaq kitabxanalarında böyük diqqət yetirilir. Belə demək olar ki, inkişaf etmiş dövlətlərdə təşkil olunan uşaq kitabxanaları, eləcə də kütləvi kitabxanaların uşaq şöbələrində məkana daha çox üstünlük verilir. Kiçik yaşlı oxuculara xidmət şöbəsinin uşaqların estetik zövqünə uyğun gözəl tərtibatı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Burada uşaqların təkcə mütaliə yox, həm də gözəl istirahətləri üçün hər bir şey nəzərə alınmışdır.

Uşaqlarda tərəkürün və digər şəxsi keyfiyyətlərin formalaşması məhz mütaliə prosesi zamanı baş verir. Yəni uşaq kitabxanalarında mütaliə sistemli və ardıcıl təşkil edilməlidir. Bu da onların tərəkür tərzinin formalaşmasına müsbət təsir göstərir. Uşaq tərəkürü hələ tam formalaşmamış olduğundan onların mütaliəsinə

nəzarət, rəhbərlik etmək, istiqamətləndirmək zəruridir. Uşaqlıq dövründən yeniyetməlik dövrünə və digər yaş dövrünə keçiddə uşaqlar qarşılarına çıxan müxtəlif problemləri həll etmək üçün tələb olunan vərdiş və təcrübəni kitabxananın bilavasitə iştirakı ilə təşkil edilən mütaliənin köməyi ilə qazanırlar. Buna görə də uşaqlarda mütaliə mədəniyyəti tərbiyəsi formalaşdırılması ilə həm ailədə, həm də pedoqoji qaydada məktəblərdə və kitabxanalarda məşğul olunmalıdır. Çünki bu günün uşağı gələcəkdə bu resurslarının istifadəçisidir və uşağın gələcəkdə bu resurslardan necə istifadə etməsi kitabxanaçıdan bilavasitə asılıdır. Bu zaman uşaqlara fərqli yanaşmaq vacibdir. Çünki onlar kitabxanaçının köməyinə həmişə dərin ehtiyac duyurlar. Kitabxanaçı uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik edərkən üç əsas məsələyə diqqət yetirməlidir.

1. Kitab seçməkdə uşağa kömək etmək;
2. Seçilən kitabın oxunmasına həvəs yaratmaq;
3. Seçilən kitabın səmərəli mütaliəsi üçün düzgün istiqamət vermək

İon Kreanqa adına Milli Uşaq Kitabxanasının kiçik yaşlı uşaqlar üçün girişi ayrıca olmaqla yanaşı həm də müasir dizaynla işlənmişdir. Belə ki, uşaqlar ilk dəfə bura qədəm qoyanda onları nağıl qəhrəmanları salamlayır. Sonra isə balacalar həm abonement, həm də oxu zalından istifadə edirlər. Girişdə onlar kitabxanadan istifadə qaydaları, elanlar ilə tanış olurlar. Balaca oxuculara kitabxanayı sevdirmək, onlarda mütaliəyə maraq artırmaq məqsədilə girişdə kitab formasında taxta lövhənin üzərində C.Brunonun mütaliə haqqında dediyi sözlər yazılmışdır: “İnsan güc ilə yox, mütaliə etməklə ağıllanır”. Yazı rəngarəng gözəl və iri şriftlərlə verilmişdir. Bu da kiçik yaşlı uşaqların gördüklərinin təsiri altına düşməsi ilə onlarda ilk anlarda kitabxanaya maraq doğurur. Kitabxananın dizaynının burada çox böyük rolu vardır. Buna görə biz də MKS-də uşaq şöbələrinin tərtibatına fikir veriməli, rəngarəng və uşaqların zövqünə uyğun, nağıl qəhrəmanlarının, cizgi filmlərinin şəkillərindən, oyuncaqlardan istifadə etməliyik. Çünki belə kitabxanaya daxil olan uşaqlar özlərini sanki sevdikləri nağıl qəhrəmanlarının əhatəsində hiss edər, onların kitab oxumağa olan marağı daha da artar.

Uşaqları mütaliəyə cəlb etmək üçün təkcə kitabxananın girişində deyil, eyni zamanda müvafiq otaqlarda da cəlbədicə, mütaliə həvəsini artırma biləcəkdir dizaynın olması vacibdir. Belə ki, kitab rəfləri çox hündür olmamalı, daha çox uşaqların istifadə etdikləri kiçik həcmli kitablar xüsusi düzəldilmiş oyuncaq rəflərdə qoyulmaqla uşaqların kitablarla ünsiyyət qurmasına kömək edir. Foyədə milli sərginin olması xüsusilə vacibdir. Milli dəyərlərimizin saxlanması və inkişaf etdirilməsi, nəsillərdən-nəsillərə ötürülməsi məqsədilə uşaqların özlərinin əl

işlərinin sərgilənməsi kitab və kitabxananın sevdirməkdə nə qədər köməyi olar. Belə sərgilərdə ulu öndərimizin sitatlarından (“Milli adət ənənələri qoruyub saxlamaq, yaşatmaq və onları gələcək nəsillərə dönə-dönə tövsiyə etmək hər birimizin borcu və vəzifəsidir”) istifadə etməklə onun daha maraqlı və dolğun təşkilinə nail olarıq.

Moldova Milli Uşaq kitabxanasının iş təcrübəsindən bəhrələnərək bunları bilmək lazımdır: Məktəbəqədər uşaqlarla işə kitabxanaya ekskursiyadan başlamaq lazımdır. Kitabxanaçı ilk dəfə kitabxanaya gələn bu sevimli oxucularda kitab dünyasını sevmək vərdişi aşılamaqla, onları gülərüzlə qarşılayır, kitabxanaya yeni yazılan uşaqlara kitabxananın hədiyyəsini- balaca bir kitab verir.

İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq kitabxanasında hər il martın 1-dən 7-dək İon Kreanqa həftəsi keçirilir. Çox maraqlı, yeni yazılmış bir əsər “İlin kitabı” seçilir və kitabxana tərəfindən bu kitab çap olunaraq uşaqlara pulsuz paylanır.

Kitabxanada “Qızıl əllər” adlı dərnəkdə təkcə uşaqlar deyil, onların valideynləri də iştirak edirlər. Bu da uşaqları yaratdıqlarına valideynlərinin köməyi ilə daha da maraqla yanaşmalarına kömək edir. Onların düzəlttikləri gözəl əşyalar müxtəlif müsabiqələrdə, sərgilərdə nümayiş etdirilir.

Uşaqlara mütləq təbriyəsini aşılamağı məhz uşaq baxçalarından başlamağınızı tövsiyə edərdik. Çünki qeyd etdiyimiz kimi müəyyən vərdişlərin insanlara kiçik yaşlarda aşılınması gələcəkdə daha səmərəli nəticələr verir. Belə ki, bu yaşda olan uşaqlar gördüklərini və eşitdiklərini daha yaxşı qavrayırlar. Elə bu səbəbdən də baxçalarda mütləq təbliğinin həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur. Baxça yaşlı uşaqlarda mütləqə həvəs yaratmaq məqsədilə azyaşlıların kitabxanalara ekskursiyasını təşkil etmək mümkündür. Ekskursiyaya kitabxana haqqında ətraflı məlumata malik olan kitabxanaçının rəhbərlik etməsi daha məqsədəuyğun olar. Belə ki, o uşaqların kitabxana ilə tanışlığı zamanı onları kitabxananın hər bir şöbəsi və onun funksiyası, nağıl otağı, kitabxananın faydaları haqqında məlumatlandırılmalı, dərnəklərlərdə çalışan uşaqların yaradıcılıq işlərini göstərməli, eyni zamanda kitabxanaya yeni daxil olan uşaq kitabları ilə tanış etməli, həmin kitabların məzmunu haqqında qısa, ancaq maraqlı məlumatlar verməlidir. Digər tərəfdən də kitabxana işçiləri baxçalara gedərək uşaqları kitabxanalarda haqqında məlumatlandıraraq onlarda kitaba qarşı sevgi yarada bilərlər. Belə ki, uşaqlar məktəbə getdikləri günü səbirsizliklə gözlədikləri kimi kitabxanalara üzv olub maraqlı kitabları oxuyacaqları günü də səbirsizliklə gözləməlidirlər. Çıxış zamanı kitabxanaçılar uşaqları inandırmalıdırlar ki, onların kitabxanaya üzv yazılması gələcəkdə onların yaxşı bir vətəndaş, vətənə, xalqa xeyirli bir övlad kimi yetişməsində mühüm rol oynayır. Kitabxanada bütün yaş qrupları nəzərə alınmaqla xidmət şöbəsi məlumat bibliografya şöbəsi ilə birgə

“Kitab dünyasına addımlar” adlı proqram hazırlayır. Həmin proqramda ədəbiyyat siyahıları müxtəlif mövzularla yanaşı, məktəb proqramına kömək məqsədi də daşıyır. Proqramın hazırlanmasında baxça və məktəb müəllimlərinin fikirləri, tövsiyələri də nəzərə alınır. Bu da təkcə uşaqların deyil, kitabxanaçıların da uşaqlar üçün kitab seçməsində böyük rol oynayır.

Kitabxanaçılar yalnız uşaqları maarifləndirməklə kifayətlənməməli, eyni zamanda baxça müəllimləri ilə də söhbət aparmalı, kitabxana haqqında onları da məlumatlandırmalıdır. Söhbət zamanı onlar azyaşlılar üçün hansı kitabların kitabxanada mövcudluğundan bəhs etməli, hansı kitabların uşaqlar üçün daha məqsədəuyğun olduğunu xüsusilə qeyd etməlidirlər.

Məktəbəqədər uşaqlarda, daha çox oxumağı bacarmayan uşaqlarda oxu verdişlərini yaratmaq məqsədilə səhərciklər və ucadan oxuların keçirilməsi məqsədəuyğundur. Ucadan oxu üçün seçilən nağıl maraqlı və qısa olmalıdır ki, uşaqlarda fikir çaşqınlığı yaranmasın. Ucadan oxu üçün kitabxanaçı tərəfindən seçilən maraqlı nağıllar, hekayələr, şeirlər ibrətamiz və tərbiyəvi olmalıdır. Ucadan oxunun maraqlı təşkil olunması azyaşlılarda mütaliyəyə həvəs yaradır, onların tez bir zamanda əlifbanı öyrənmək, kitab oxumaq istəyini də artırır. Bu məqsədlə kitabxanalarda kiçik həcmli nümunələrin ucadan oxusunu keçirmək yaxşı olar. Xüsusilə ucadan oxu Nağıl otağında keçiriləndə bu balacalar üçün daha maraqlı olur. Belə ki, onlar diskli nağılların köməyi ilə kitablarda şəkillərə baxır, aktyor ifasında səslənən nağılı dinləyir. Ucadan oxu zamanı oyuncaq kitablardan, pəzl-kitablardan da istifadə etmək olar. Məsələn “Keçəlin nağılı” pəzl kitabından nağılı oxuyandan sonra uşaqlar həmin kitabın pəzllərini özləri sərbəst şəkildə qura bilirlər. Bu da onlarda məntiqi qabiliyyətin, düşüncənin inkişaf etməsində böyük rol oynanır. Uşaqların diqqətini cəlb etmək kitabxanaçıdan əsl aktyor bacarığı tələb edir. Belə ki, o oxuduğu nağılların və hekayələrin qəhrəmanlarının keçirdiyi hiss və həyəcanı müxtəlif səs tonları, hərəkətləri və intonasiya ilə balaca oxuculara çatdırmaqla mütaliə olunan kitaba daha çox maraq yaratmış olur.

İstər azyaşlı məktəblilər, istərsə də baxça uşaqları üçün səhərciklərin keçirilməsi uşaqların mütaliyəyə həvəsini artırır. İbtidai sinif şagirdləri, eyni zamanda baxça uşaqları ilə “Turp”, “Cırtan”, “Şir və siçan”, “Cik-Cik xanım”, “Xoruz” və digər nağılların səhərciklərini hazırlamaq olar.

Məktəb şagirdlərinə mütaliə verdişləri aşılarkən onlara göstərilən qayğı baxça uşaqlarına olan qayğıdan tamamilə fərqlənməlidir. Məktəb şagirdləri arasında mütaliəni uşaqlara sevdirmək məqsədilə kitabxana işçilərinin məktəblərdə uşaqlarla, müəllimlərlə və valideynlərlə iş aparması olduqca mühüm bir amildir. Belə ki, uşaqlara hətta kitabxananın yerləşdiyi ünvan, məktəbin yerləşdiyi ərazidən oraya necə getməyin yolları belə izah olunmalıdır. Kitabxanaçılar təkcə şagirdləri maarifləndirməklə kifayətlənməməli, eyni zamanda valideynlərlə və müəllimlərlə də iş aparmalıdır. Məktəb şagirdlərini kitabxanalara cəlb etməyin əsas yollarından biri də onların valideynləri ilə söhbət aparmaqdan asılıdır və kitabxanaçıların məktəblərdə və baxçalarda valideynlərlə görüş təşkil etməsi yaxşı nəticələr doğurur. Görüş zamanı kitabxanaya yeni daxil olan ədəbiyyatdan,

uşaqların düzgün yetişməsi üçün mütaliənin onların həyatında oynadığı roldan söhbət açılmalı, onlara kitabxananın bələdçisini, vizit kartını vermək məsləhətdir. Moldova Milli Uşaq Kitabxanasının abonement şöbəsində heç vaxt rastlaşmadığımız fərqli kitab sərgiləri (Karton kitab stelajı – www.si.se) təşkil olunmuşdu. Belə sərgilərdən biri belə adlanırdı: Kitabxanaçının tövsiyə etdiyi kitablar. Rəflərdə düzülmiş kitabların altında kitabxanaçı öz adını, soyadını yazır. Tövsiyə olunan kitabların içində anket forması qoyulur ki, anketin yalnız iki bəndi oxucu tərəfindən doldurulur: kitab haqqında fikir və mülahizələrin və kitabı öz dostuna oxumağı məsləhət görürsənmi? Sərgi rəflərindən kitab seçib götürən oxucular mütaliə etdikləri kitabla bağlı artıq özlərinə həmsöhbət tapmaqla yanaşı, həmçinin ona kitabı tövsiyə edən kitabxanaçı ilə fikir mübadiləsi edir, rəylərini bildirir.

Oxucuların kitabla rəftarı ilə bağlı abonement və ya oxu zalında belə lövhə asmaq olar:

Kitabları uzun ömürlü edək

Kitabsevərlərin kitabla rəftarı

- Kitabı təmiz və quru əllə götürürlər
- Səhifələri yavaşca vərəqləyib baxırlar
- Vacib bildikləri yerə əlfəcinlər qoyurlar
- Müxtəlif frazaları karandaşla qeyd edib, sonra pozanla pozurlar
- Oxuduqlarını dostları ilə bölüşürlər
- Kitablardan lazım olan şəkil və sxemləri sürətçixarma aparatının köməyi ilə əldə edirlər
- Lazım olan mətni konspektləşdirib yazırlar
- Oxuyub qurtardıqdan sonra kitabı yerinə qoyurlar
- Kitablara kitab rəfində və ya kitab dolabında saxlanılır
- Başqa yerə aparanda çantaya və ya sellofan torbaya qoyurlar

Belə tövsiyələr uşaqların dövlət vəsaiti olan kitaba daha qayğı ilə yanaşması, onu qoruması ilə yanaşı yaxşı vərdişlər aşılayır.

Son dövrlərdə internet texnologiyasının inkişafı ilə əlaqədar olaraq insanlar daha çox özlərinə lazım olan məlumatları internet vasitəsilə əldə edirlər. Müasir dövrdə artıq bir çox kitabxananın öz saytı fəaliyyət göstərməkdədir. Kitabxanaların öz saytlarında uşaqları maraqlandıran, onları mütaliyəyə cəlb edən materialların yerləşdirmələri vacibdir. Burada əsas məsələ texnologiyaya və texnoloji vasitələrə hakim olub ondan düzgün istifadə etməkdir. Uşaqlarla yanaşı valideynlər də kitabxanaçılar tərəfindən bu istiqamətdə maarifləndirilməli, uşaqlarını mütaliə etməklə məşğul olmalı, öz evlərində internetə abunə olaraq, onun uşaqlar tərəfindən istifadəsinə nəzarət etməlidirlər.

İnternetin səmərəliyindən istifadə etməklə oxucularımızın fəallığını daha da artırmaq olar. Elə bu səbəbdən də kitabxanaların öz saytının fəaliyyət göstərməsi olduqca müsbət haldır. Belə ki, internetin imkanlarından istifadə edərək geniş

oxucu kütləsi də qazanmaq mümkündür. Mütəmadi olaraq kitabxananın saytında yeni kitablar, keçiriləcək tədbirlər haqqında oxuculara məlumat vermək lazımdır. Oxucuların diqqətini cəlb etmək üçün uşaq kitabxanalarının saytları rəngarəng dizaynda olmalı, cizgi filmi və nağıl qəhrəmanlarının şəkillərindən istifadə edilməlidir. Saytdakı məlumatlar vaxtaşırı dəyişdirilərək yenisi ilə əvəz edilməlidir. Kitabxana eyni zamanda elektron kataloqunu tərtib etməlidir ki, oxucular bu kataloqun köməyi ilə özlərinə lazım olan ədəbiyyatı tapa bilsinlər. Saytda hətta balacalar üçün “Bacarıqlı əllər” dərnişni rubrikası da açmaq olar. Burada uşaqlara kvilinq, aplikasiya, toxuma, oriqami və s. texnikalarından istifadə qaydaları göstərilərək kitabxanada oxucuların düzəldikləri gözəl əşyalar nümayiş oluna bilər. Bunlar da oxucuların internetdən faydalı istifadə etmələrinə kömək edir. Elektron nəşrlər bölməsində isə kiçik oxucular üçün bir-birindən maraqlı nağıl kitablarının elektron versiyalarını yerləşdirmək olar.

Uşaqları mütaliyəyə cəlb etmək üçün daha münasib və onların diqqətlərini cəlb edəcək üsullar seçmək lazımdır. Bildiyimiz kimi insan diqqəti ixtiyari və qeyri-ixtiyari olmaqla iki yerə ayrılır. Kitabxanaçılar hər iki istiqamətdə hərəkət edərək uşaqlarda mütaliyəyə maraq yaratmalıdırlar. Bunun üçün kitabxanaçılar öz bilik və bacarıqlarına əsaslanmalıdırlar.

Kiçik yaşlı uşaqlarda mütaliyəyə həvəs yaratmaq üçün mütaliəni onlara əyləncəli üsullarla aşılamaq lazımdır. Uşaqlar aparılan işin gedişindən zövq almalı, təbliğatın fərqi belə varmamalıdırlar. Bu məqsədə nail olmaq üçün kitabxanaçılar uşaqlar üçün düşünülmüş oyunlar, viktorinalar hazırlamalıdırlar ki, uşaqlarda mütaliyəyə qarşı sevgi və maraq yaratsın.

Orta və yuxarı sinif şagirdləri üçün daha fərqli düşünülmüş oyunlar tətbiq etmək lazımdır. Bu yaş qrupu oxucular arasında intellektual yarışlar keçirmək olar. Bu kimi oyunlarla uşaqlarda daha çox öyrənmək və bilmək rəqabəti yaratmaqla onları mütaliə etməyə cəlb etmək olar. Bundan başqa uşaqlar üçün müxtəlif fənnlər üzrə bilik yarışmaları da təşkil etmək mümkündür. Riyaziyyat, kimya, fizika və s. gecələrdə şagirdlər müxtəlif fənnlərlə əlaqədar olan kitablarla maraqlanır, onları əldə etməyə çalışırlar. İntellektual oyunlar zamanı iştirakçılar üçün maraqlı suallar hazırlanır.

Moldova Milli Uşaq Kitabxanasında “Ən nümunəvi oxucu” adlı oxucu komandaları arasında yarış keçirilir. Komandanın tərkibində müxtəlif yaş qrupları olur. Həmin yarışmanın I turunda iştirakçılar yalnız əldə olan məlumat nəşrlərindən (ensiklopediya, lüğətlər, soruq kitabları, və s.) verilən informasiyanı axtarıb tapırlar. II turda kataloq, kartotekalardan istifadə etməklə, III turda isə yalnız internetdə, elektron kataloq və elektron kartotekaların köməyindən istifadə etməklə yarışmada iştirak edirlər. Bununla tez və düzgün tapmaqla qalib komanda müəyyənləşir və onlar kitabxananın fəxri diplomu və yüksək adına layiq görülürlər. Həmin komanda üzvlərinin şəkilləri və onlar haqqında məlumat kitabxananın girəcəyində “Bizi əvəz edən oxucularımız” başlığı altında divara vurulur.

Mütaliənin təbliğinin ən yaxşı üsulu əyani təbliğat forması kimi kitabların icmalındır. Ancaq yaxşı olardı ki, müasir dövrdə bu təbliğat ənənəvi üsullarla deyil, yeni texnologiyaya əsaslanaraq həyata keçirilərdi. Belə tədbirlərdə elektron plakatlardan, bir-birindən maraqlı slaydlardan istifadə edilməsi oxucuların daha çox diqqətini cəlb edir. Həmin kitabla bağlı mülahizələr, fikirlər uşaqların yaddaşında qalır. Hətta tədbirdə həmin kitabı oxumayan uşaqlar belə tədbirdən sonra kitabı əldə etməklə onu oxumağa can atır.

Moldova Milli Uşaq Kitabxanasının maraqlı ənənələri var. Məsələn, ildə dörd dəfə “Nəsillərin dialoqu” adlı disput keçirirlər, müxtəlif yaşlı uşaqlar əvvəlcədən verilmiş mövzu ətrafında fikir mübadiləsi aparırlar. Kitabxanada həmçinin ədəbiyyat klubu da fəaliyyət göstərir. Yazıçı Klavdiya Partole həm kluba, həm də ildə bir dəfə kitabxanada nəşr olunan “La Creanga” jurnalına rəhbərlik edir. Bizim kitabxanamızın buraxdığı “Göy Qurşağı” jurnalından fərqli olaraq jurnalda uşaqların şeirləri, hekayələri, kitablar haqqında yazdıqları maraqlı fikir və rəylər ilə yanaşı kitabxanaçıların məqalələri də dərc olunur.

Mütaliə məktəblərin tərbiyəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kitabı bütünlüklə oxumaq, əsəri dərk etmək mütaliə mədəniyyətinin vacib ünsürüdür. Kitab məktəblilərin marağını, mənəvi tələbatını ödəyir, təfəkkürünü inkişaf etdirir, yeni bilik qazandırır. Oxucuların kitabı başa düşmələrində, oxuduqları əsəri təhlil etməkdə kitabxanaçıların rolu böyükdür. Bədii ədəbiyyat gənc nəslin təlim-tərbiyəsində mühüm yer tutur. Məlumdur ki, oxucular, xüsusilə yeniyetmələr və gənclər bədii ədəbiyyatı daha çox mütaliə edirlər. Bədii əsərlər uşaqların hisslərinə, şüuruna və davranışına müsbət təsir göstərir, onların şəxsiyyət kimi formalaşmasına kömək edir. Oxucular bədii ədəbiyyatın köməyi ilə bir sıra həyat hadisələrini daha yaxşı mənimsəyir, düzgün anlayırlar. B.Vahabzadənin, M.Arazın, Anarın, Elçinin, R.Rövşənin, İ.Əfəndiyevin və b. şair və yazıçıların əsərləri məktəbli oxucuların tərbiyəsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Kitabxanalarda təşkil edilən bütün məktəbdənkənar tədbirlər, xüsusən dərnək məşğələləri, söhbətlər, disput və müzakirələr, ədəbi-bədii gecələr və s. tədbirlər oxucuların asudə vaxtının səmərəli keçməsinə geniş şərait yaradır. Məlum olduğu kimi, yaradıcılıq qabiliyyəti hər uşaqda mövcuddur. Buna görə də uşaq kitabxanalarının başlıca vəzifələrindən biri oxuculara bədii yaradıcılıq fəaliyyətinin müxtəlif növləri ilə məşğul olmaq üçün əlverişli şərait yaratmaqdır. Bu şərait elə təşkil olunmalıdır ki, o, oxucuların yaradıcılıq qabiliyyətinin aşkara çıxarılması ilə yanaşı, onların inkişafına və təkmilləşməsinə təsir etsin. Məsələn, uşaqlar «Gənc müxbirlər», «Ədəbiyyat», «Bədii qiraət», «Sağlam kitablar»

dərnəkləri vasitəsilə öz istedadlarını, bədii-estetik zövq və mənəvi tələbatlarını, incəsənətə olan meyllərini üzə çıxarır, cırılmış, köhnəlmiş kitabları bərpa edərək yenidən «həyata qaytarırlar».

Yuxarıda göstərdiyimiz bütün təbliğat formalarından istifadə edərək uşaqları mütaliəyə cəlb etmək mümkündür. Hər bir kitabxana öz üzərinə düşən bu mühüm vəzifənin öhdəsindən layiqincə gəlməlidir.

II bölmə: Oxucuların informasiya mədəniyyəti

İnsan zəkası da kainat kimi nəhayətsizdir, sonsuzdur. Zaman-zaman sərhədlərini genişləndirir, yeni-yeni üfüqlərə can atır. Dünən əlçatmaz görünən arzuları, xəyalları əsrlər keçdikcə insan zəkası pillə-pillə, addım-addım gerçəkliyə çevirir; dünənki möcüzə bu gün adiləşir. Elə buna görə də biz “Dünyanın ən böyük möcüzəsi insan zəkasıdır” -deyəndə, səhv etmərik. Çünki o durmadan inkişaf edir.

Kitabxanaların avtomatlaşdırılması kitabxana-bibliografiya proseslərinin inkişafı və oxucuların bu prosesdə lazımınca bəhrələnməsi deməkdir və bu proses istər kitabxanaçıların istərsə də kitabxanadan istifadə edən oxucuların işini asanlaşdırır. İlk növbədə bu iş elektron kataloqun (EK) yaradılmasından başlayır. Bu sistemin tətbiqi kitabxana işçilərinin kompüter savadlılığını bir daha təkmilləşdirir. Ona görə də Moldova Milli uşaq kitabxanasında MARK.SQL avtomatlaşdırılmış proqram sistemi qoyulanda hər bir kitabxana işçisi kurslarda iştirak edərək sistemdə işləmək üçün hazırlandı. Avtomatlaşdırılmış kitabxana İnformasiya sisteminin “İnzibatçı” “Kataloqlaşdırıcı” və “Oxucu” avtomatlaşdırılmış işçi yerlərinin tətbiqi kitabxananın elektronlaşma işini daha da sürətləndirdi. Bu proqram Moldova kitabxanaları tərəfindən uzun illər işlənsə də son iki ildə fəaliyyətini dayandırıb. İndi kitabxana yeni proqram almaq, və olanları alınmış proqram əsasında yerləşdirmək məqsədilə bir sıra layihələrin həyata keçməsinə gözləyir.

Kitabxanaya yazılan oxucular kitabxananın girişində yerləşən Uçot və qeydiyyat bölməsindən istifadə edirlər. Kitabxanaya ilk dəfə üzv olan oxucu foto şəklini təqdim edir, anketi doldurur. Həmin foto şəkil və anket əsasında oxucunun elektron oxucu formulyarı hazırlanır. Avtomatlaşdırılmış sistemin oxucu biletini əldə edən oxucu kitabxanadan istifadə etmək qaydaları əsasında ondan bəhrələnir.

Müasir elm, elə müasir dünya bütünlükdə informasiya mübadiləsi aparmadan keçinə bilmir. Daha dəqiq desək, bu gün elmin vüsətini də, sürətli inkişafını da informasiya mübadiləsi təmin edir. Bu gün təkə alimlər yox, hər bir adi insan dünyanın ən ucqar yerində oturub kompüterini internet şəbəkəsinə qoşmaqla maraqlandığı sahə ilə bağlı külli miqdarda informasiya əldə edə bilər. Eləcə də internet sistemi vasitəsilə hər hansı bir məlumatı qısa müddətdə istənilən məntəqəyə ötürə bilər. Beləliklə, bu gün düşünən dünyanı, əgər belə demək mümkünsə, vahid “ailə”yə çevirmiş müasir bir elm mövcuddur. Bu elmin adı “İnformatika” dır.

İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq Kitabxanası 1994-cü ildən başlayaraq artıq neçə illərdir ki, multimedia zalında ümumi məcburi ibtidai təhsil formasında kitabxana-bibliografiya biliklərinin əsasları proqramı ilə işləyir. Buna uyğun olaraq şagirdlər kataloq və kartotekalarla, kitablar, dövri və soraq nəşrləri ilə işləmək bacarıqlarını əldə edirlər. Elektron kataloqların və kartotekaların yaradılması, bu proqramda yeni bölmələr əlavə etmək cəhdləri yeni proqramın hazırlanmasına gətirib çıxardı: oxucuların informasiya mədəniyyəti. Bu - müasir texniki vasitələrdən istifadə etməklə onun yerindən asılı olmayaraq istənilən növdə lazımlı

informasiyanı tapmaq bacarığıdır. Məhz belə biliklər, bacarıq və təcrübə Moldova məktəbliləri üçün İon Kreaşa adına Milli Uşaq kitabxanasında kompüter sinfini açmağa səbəb oldu. 3-9 siniflərə informasiya mədəniyyəti üzrə məşğələlərin cədvəli hazırlandı. Kitabxanaçılar məktəblərdə müəllimlərin tövsiyəsi ilə maraqlı mövzular üzrə dərslərin keçirilməsinə başladılar: məsələn “kitabxanada kompüterlə ilk tanışlıq”, “uşaq kitabxanasında elektron kataloq və kartotekalar”, “Ensiklopediyanın elektron multimediaları”, “Axtarışın təşkili və metodları”, “Elektron referatlar”. Qruplar üzrə məşğələlərdə oxucular yeni məlumat daşıyıcılarıyla tanış olmaqla yanaşı, onun axtarışı metodlarını da öyrəndilər, internetdə düzgün axtarış etməklə əlavə bilik əldə etdilər.

5-11 sinifdə xüsusilə bu proqram üzrə iş müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir; İnformasiya texnologiyaları: 16 nəfərdən ibarət olan qrup üçün məşğələlər iki həftədən bir keçirilir. Məşğələlərdə oxucular informasiya anlayışı nədir, onun xüsusiyyətləri və insan həyatında onun yeri ilə tanış olurlar, kompüterdə informasiya ilə işləmək bacarıqlarına yiyələnirlər. Hər məşğələ 20 dəqiqə olmaqla kiçik nəzəri və təcrübə hissəni əhatə edir.

Praktik tapşırıqların məcburi şərti: özünə lazım olan informasiyanın axtarılması və onunla iş. Qrafik informasiya ilə işləməyi öyrənərək uşaqlar öz vizit kartlarını yaradırlar, sinfin emblemlərini, divar qəzetini hazırlayırlar. Kursun tamamında məktəblilər öz sevimli kitablarını və onun təqdimatının slaydlarını yaradırlar. 2004-cü ildə Uşaq kitabxanasının yaradılmasının altmış illiyi münasibətilə "Mənim uşaqlığımın kitabxanası" mövzusunda öz sevimli kitabları haqqında inşa, esse yazıb, keçirilən müsabiqələrdə iştirak etdilər. Onlar öz yazılarında, təqdimatlarında istifadə etdikləri məktəb və şəhər kitabxanası haqqında da məlumat verdilər; yazdıqlarını kitab şəklində tərtib edib, öz siniflərində təqdimatını keçirdilər.

9-11-ci sinif şagirdləri daha çox, dərin biliklərə yiyələnirlər. Onlarla məşğələ həftədə bir dəfə keçirilir. Əsasən mətn və qrafik redaktorla, elektron cədvəllərlə və məlumat bazalarıyla işləyirlər, lokal şəbəkədə informasiya əldə edirlər. Məsələn, uşaq kitabxanasının axtarış sistemləri, qlobal şəbəkədə axtarışın qəbulu, İnternet; multimedia vasitələrinin təhsildə tətbiqi və s. 1998-99-cu il tədris ilində uşaq kitabxanası A. S. Puşkinin anadan olmasının 200-illiyinə həsr olunmuş ədəbi-bədii müsabiqə keçirdi. İnşa və rəsm müsabiqəsində ən yaxşı işlər - inşalar və şəkillər yuxarı sinif şagirdlərinin hazırladığı kitabda yığıldı.

Kitabxananın iş planı üzrə multimedia layihəsi işləndi: "Moldovanın tarixi və mədəniyyəti". Fəal oxucular, hansı ki, kompüterdə daha yaxşı işləmək bacarıqları var, onlar avtomatlaşdırma bölməsinin əməkdaşlarının rəhbərliyi altında bu layihənin həyata keçməsində iştirak etdilər. Əvvəlcə informasiyanın strukturu hazırlandı, lazımlı formatda mətnlər daxil edildi, şəkillər, slaydlar və xəritələr(skan) köçürüldü, layihə üçün video fraqmentləri hazırlandı, montaj və məlumat kitabçası multimediası üzrə test keçirildi.

Oxucuların informasiya mədəniyyəti tədricən belə formalaşır: informasiyanın düzgün axtarışı, onun əldə edəndən sonra ədəbiyyatı oxumaq bacarığı, informasiyanın qiymətləndirilməsi, yaradıcılıq işi və s.

Məktəblilər üçün hazırlanmış proqramlar (1-11 siniflər üçün) kitabxananın istifadəçilərinə aşağıdakıları icazə verir:

a) Cari və retrospektiv informasiyanın alınması üçün informasiya xidmətlərinin sistemi haqqında anlayış əldə etmək.

b) Əldə olunmuş informasiyaya yaradıcı yanaşmaqla ona sahib olmaq.

Oxucunun informasiya savadlılığı kitabxanada saxlanılan sənədlərin tipləri haqqında biliklərin əldə edilməsi ilə yanaşı, lazımlı mənbələrin sərbəst axtarışı və kitabxana fondlarının effektiv istifadəsinə kömək edir.

İnternetlə işə daha çox diqqət ayrılır: istifadəçilərə internet haqqında məlumat verməklə yanaşı etiket qaydaları da öyrədilir.

Tədris prosesində multimediaların imkanlarından istifadə

Təcrübə göstərir ki, tədrisin keyfiyyəti baxımından kompüterdən istifadə məqsədəuyğundur. Belə ki, bu- yeni biliklər əldə etməklə yanaşı, məktəblilərdə bilik və bacarıqları formalaşdırır, intellektual qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Bu məsələlərin həllində böyük imkanlar bizə multimediaların vasitəsi ilə verilir. İnsan obrazlarla düşünür, tədqiqatçıların fikrincə hər bir insan 10 % oxuduqlarını, 20% eşitdiklərini və 30 % gördüklərini və eyni zamanda görüb və eşitdiklərinin 50-70%.-ni yadda saxlayır.

Multimediaların kompüter vasitələri; mətn və qrafik informasiyanın qarşılıqlı təsiri, visual və interaktiv proqram təminatı nəzarəti altında audio effektdir. İnteraktivlik, yəni təhsil prosesində (suallar vermək, öz-özünə nəzarəti həyata keçirmək, tədris materialının anlaşılmaz yerləri üzrə daha çox ətraflı analiz aparmaq) fəal çalışmaq bu imkanları əldə etmək olar. Multimedia vasitələrinin tətbiqi təlimdə müəllimlərin rolunu dəyişdirir, belə ki, dərslər saatlarından daha çox effektiv istifadə olunur, informasiyanın yorucu təkrarlarına yol verilmir, amma fərdi şəkildə məktəblilərə informasiyanın müzakirəsi, tədqiqat aparmasında kömək edir. Multimedia mərkəzləri audio və video məhsullarından başqa uşaqlar üçün ensiklopediyalar və öyrədici proqramlar əsasında hazırlanmış diskətlərlə təmin olunmalıdır. Bu fond məktəblilərin maarifləndirici fəaliyyətinin dəstəyi üçün istifadə olunur, həmçinin kitabxanada istifadəçilərin əlavə təhsil almalarında böyük rol oynayır. CD-lərdə olan multimedia proqramından daha çox informatika dərslərində, tarix, incəsənət, musiqi və s. istifadə olunur.

Tarix dərsləri ilə əlaqədar ensiklopediyalar: Tarix- qədim dövr, Kiril və Mefodinin Böyük ensiklopediyası, elektron dərslər; Tarix. XX əsr; Riyaziyyat, fizika,

coğrafiya, rus və ingilis dili üzrə öyrədici proqramlar; informatika kurslarının dərinəndən öyrədilməsi baxımından multimedia öyrədən proqramlar ; Addım-addım; Windows2007; Office-2007; İnternet.

Ümumtəhsil məktəblərində və musiqi məktəblərində təhsil alanlar üçün multimedia ensiklopediyaları; Musiqi alətlərinin ensiklopediyası; Musiqi sinfi, P. İ. Çaykovskiy, Frederik Şopen, klassik musiqinin ensiklopediyası; və sair.

İstifadəçilər musiqinin tarixi və nəzəriyyəsiylə tanış olmaqla yanaşı, müxtəlif musiqi alətlərinin səslənməsini eşidir, onlarda çalmaq imkanı əldə edirlər. Kitabxana məktəb proqramına köməklə əlaqədar uşağın ümumi mədəniyyətinin formalaşması üzrə iş aparır, əlavə təhsil proqramları üzrə aktiv mədəni sahənin yaradılmasına nail olur. Məsələn: “İnformasiya texnologiyaları”, “Nıq . Mədəniyyət. Ünsiyyət”, “Rənglərin, fikirlərin və hislərin ahəngində”.

Kitabxananın istifadəçiləri multimedia zalında informasiyanı bu çap sənədləri vasitəsilə əldə edirlər: Universal, sahəvi, tematik məlumat kitabçaları, lüğətlər və ensiklopediyalar;; Brokqauz və Yevfron, Kiril və Mefodinın Böyük ensiklopediyası; kinonun Ensiklopediyası;, təbiət ensiklopediyaları, elmlər, müxtəlif elektron kitablar . Bütün bunlar bizim istifadəçilərimizə pulsuz verilir. Kitabxanaçılar tərəfindən tutulan yeni proqramlarda uşağın məntiqi düşüncəsi, onun yaradıcılıq qabiliyyətləri nəzərdə tutulur. Belə proqramlar oyun formasında yerinə yetirilir. Media mərkəzdə interaktiv nağıllar, cizgi filmləri də vardır. Belə nəşrlərdən: “Sindbad – gəmiçidir”, “Gəmi ensiklopediyası”, “Ələddin”, “Alisanın Dünyası” və s. Bu filmlərin köməyi ilə uşaqlar sevimli qəhrəmanlarına labirintdən çıxmağa kömək edir, riyazi və ya məntiqi məsələləri həll edir, oxu texnikasını təkmilləşdirmək üçün qaçan sətrin imkanlarından istifadə edirlər.

Kompüter və uşaq yaradıcılığı.

Uşaqlar qrup və fərdi məşğələlərdə kompüter savadının əsaslarını öyrənirlər. Belə əsaslara sahib olan məktəblilər öz həyatında onları tətbiq etməyə çalışırlar. Bunun nəticəsi olaraq referatların və məruzələrin hazırlığı və onların rəsmiləşdirməsi, kompüter qrafikası və başqa yaradıcılıq işlərinin hazırlanması bacarığına yiyələnirlər.

Məmnuniyyətlə kompüterdə uşaqlar öz şəkillərini , dostlarına və müəllimlərinə açıqcalar, və təbriklər, divar qəzetləri və s. hazırlayırlar, Ən yaxşı uşaq yaradıcılıq kompüter işləri müsabiqələrdə diqqətə çəkilir, hədiyyələr, diplomlar verilir.

Özlərinin tərtib etdikləri “kitablar” diqqətə çəkilir, sərgilərdə nümayiş olunur, müxtəlif mövzular üzrə hazırlanmış təqdimatlar kitabxananın saytına daxil edilir.

III Bölmə. Valideynlər və uşaq mütaliəsinə rəhbərlik edənlərlə iş

Ulu öndərimiz, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin uşaqların sağlamlığı, onların yaxşı təlim və tərbiyə görməsi, vətənə və xalqa gərəkli övlad olaraq yetişməsi üçün gördüyü işlər bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu gün Heydər Əliyev Fondunun uşaqlara göstərdiyi qayğı, bu sahədə gördüyü işlər cəmiyyətdə müsbət dəyərləndirilir. Hər zaman söylədiyim fikri bir daha təkrar edərək, demək istəyirəm ki, cəmiyyətdə, ictimaiyyətdə və şübhəsiz ki, ailələrdə uşaqlara olan münasibət yenilənməlidir.

Valideynlərin kitabxanaçılar tərəfindən maarifləndirilməsi olduqca mühüm amildir. Belə ki, valideynlərlə söhbət zamanı onlara bildirmək lazımdır ki, uşaqları mütaliyəyə məcbur etməsinlər. Əksinə onlarda mütaliyəyə qarşı maraq yaratsınlar. Çünki uşaq psixologiyası elədir ki, uşaqlar onları nəyəsə məcbur etdikdə ondan daha da uzaqlaşır. Bilirik ki, uşaqlar çox vaxt böyüklərin etdikləri hərəkətləri təkrar etməyə çalışırlar. Elə bu səbəbdən də valideynlər boş vaxtlarında mütaliyəyə vaxt ayırmalıdırlar. Onlar özləri mütaliə etməklə yanaşı uşaqları üçün də kiçik həcmli nağılları ucadan oxumalı, mütaliyəyə qarşı balacalarda həvəs yaratmalıdırlar. Bu məqsədlə kitabxananın kiçik oxu zalında valideyn guşəsinin olması məsləhətdir. Belə guşədə kitablar, jurnallarla yanaşı tövsiyələr də diqqətə çəkilə bilər. Məsələn, **“Uşaqlarınızı necə mütaliyəyə cəlb edə bilərsiniz”**

1. **Hələ uşağınız dil açmamış ona kitab oxumağa başlayın.** Əsasən “yeməkdən sonra” və “axşam yatanda oxu” yolunu tutun.
2. **Çalışın ki, seçdiyiniz kitablar kiçik həcmli – dili axıcı, sözləri sadə, qısa cümlələr və coxlu dialoqlarla olsun.** Həm də uşağınızın marağına uyğun olsun. Məsələn: dinozavrlar, pişik və ya it.
3. **Uşağınıza, hətta o özü artıq oxusa da belə, kitab oxumağa davam edin.** Yaxşı olar ki, mütaliə zamanı maraqlı bir yerdə dayanasınız və gedəsiniz. Sonra isə gəlib uşaqdan soruşun: “De görüm, harda qaldım?”
4. **Öz sevimli kitabınızı ona sevdirməyə çalışmayın.** Yaxşı olar ki, həmin kitabı diqqət mərkəzində saxlayasınız.
5. **Tez-tez uşaqlarınızı kitabxanaya, böyük kitab mağazalarına aparın.** Onların hansı kitablara marağı olduğuna fikir verin.
6. **Hətta oyun oynamağı kitab oxumaqdan daha çox sevirsə, qoy heç olmasa oyunun qaydalarını özü oxusun.** Kompüter oyunları haqqında maraqlı kitablar tapın ki, oxusun
7. **Yataqda oxumaq o qədər yaxşı olmasa belə, kitab oxumağa icazə verin.** Uşağınıza deyin ki, yatağa müəyyən bir vaxtda uzanmalıdır: 20:30-da ya yatmalı, ya da kitab oxumalıdır. Çox vaxt uşaqlar yatmaq əvəzinə kitab oxumağı üstün tuturlar.
8. **Uşaqlarınızın oxumaq istədikləri kitabları heç vaxt əlçatmaz yerə qoymayın.** Qoy kitablar onların olduqları hər bir yerdə olsunlar ki, müəyyən vaxt tapanda oxuya bilsinlər.

9. Uşaqlarınızı kitabı axıra qədər oxumadığı üçün cəzalandırmayın, ola bilsin ki, həmin kitab onun üçün maraqlı olmasın. Həm də soruşmayın ki, “Başa düşmüşsən”, “.Xoşuna nə gəldi?” və s.

10. Ən vacib və əsas yol: Nümunə olmaq. Evdə televizor qarşısında seriallara baxmaq əvəzinə mütləq ilə məşğul olun. Uşaq görsün ki, mütləq sizin xoşunuza gəlir. Onda uşaqda sizin oxuduğunuz kitabla maraqlanmaq həvəsi oyanacaqdır.

Valideynlər üçün təşkil olunmuş kitab sərgilərində onların maraqlarına uyğun kitablara yanaşı, rəfdə belə bir bölmə vermək olar: bu kitablara uşaqlarınıza oxuyun. Kitablara balacalara sevdirmək məqsədilə tövsiyə olunan kitablarda yaş qrupları nəzərə alınmalıdır. Sərgidə hətta kitabxananın abonement şöbəsində olmayan kitablara əldə edilməsi üçün nəşriyyatın vizit kartını da valideynlərin diqqətinə çatdırmaq olar. Bəzən valideynlər vaxt qıtlığı baxımından kitablara evdə oxumağa üstünlük verirlər. Belə olan halda nəşriyyatların, kitab mağazalarının vizit kartları onların köməyinə gəlir. Kitabxanaçı valideynlərə sərgidəki kitablara haqqında da ətraflı məlumat verməli və onlara inandırmağa çalışmalıdır ki, siz özünüz mütləq etsəniz, uşağınız da sizə baxıb mütləq edər. Söhbət zamanı bu məlumatları onlara vermək olar:

“Kitab oxumağın insan psixologiyasına və səhhətinə bir sıra müsbət təsirləri var. Kitab oxuyarkən ürək döyüntüsü normallaşır. Kitab oxumağın orqanizmə faydasını araşdıran britaniyalı mütəxəssislər də maraqlı nəticələr əldə ediblər. Onların qənaətinə görə, cəmi 6 dəqiqə kitab oxumaq insanda stresin səviyyəsini üç dəfə azaldır. Başqa üsullarla müqayisədə kitab oxumaq insanı daha tez sakitləşdirir və yüngülləşdirir. Sahib olduqları məlumatların yarısından çoxunu oxumaqla əldə edən insan hər zaman yuxarıda qeyd olunmuş avantajların bir çoxuna sahib olmaqla bunlardan məharətli şəkildə istifadə etmiş, düşüncə, bacarıq və iş baxımından digərlərindən də fərqlənmiş olur. Oxuyaraq bir çox şeyin əslini öyrənən insanda eyni zamanda özünə inam olur, qətiyyətsizlikdən uzaq olur. Çox kitab oxuyan insan zəngin söz ehtiyatına sahib olmağın təsiri ilə gözəl nitq qabiliyyətinə malik olur, danışarkən hikmət dolu sözlərlə insanların ürəyinə asanlıqla yol tapa bilir. Bu da insanlarla münasibətini mükəmməlləşdirir, ictimaiyyətdə aktiv rol oynayan birinə çevirir. Zəngin söz ehtiyatına sahib olmağın başqa bir xüsusiyyəti isə sahibinə daha geniş düşünmə imkanı verməsidir.

Mütləq üçün vaxt məsələsi əsas əhəmiyyət kəsb edən amildir. Nədənə əsudə vaxtının demək olar ki, çoxunu mənasız şeylərə sərf edən insan həmin vaxtın hər gün bir saatını mütləqə ayırmır. İşdən evə dönərkən evdə olan boş zamanı adətən televiziya verilişlərinə baxmaqla keçirən insan bu vaxtının heç olmasa bir saatını kitab oxumağa ayırsa, bir çox müsbət keyfiyyətlər qazanmaqla yanaşı vaxtını dəyərləndirmiş olur. Ya da internet klublarda, kompüter arxasında, kafelərdə, əyləncə məkanlarında və başqa yerlərdə vaxtlarını keçirən gənclər bu vaxtlarının üçdə birini kitabxanalarda keçirərlər və kitab oxumağa ayırırlar cəmiyyətin ümumi düşüncə səviyyəsi yüksəlir və geri qalan cəmiyyətlər sırasında olmaqdan qurtulmuş olur.

Kitab oxumağı alışqanlıq halına gətirmiş insanlar bunun üçün xüsusi vaxt ayırmaz, hər fürsəti dəyərləndirirlər. Yol gedərkən, birini gözləyərkən, səyahətə

çixarkən və mümkün olan hər vəziyyətdə oxuyacağı kitabı yanından ayırmazlar. Kitab oxuma alışqanlıq insanda tərbiyəvi bir xüsusiyyətdir. Bir çox məsələ kimi bu da insanda kiçik yaşlarından, hətta, bəzi alimlərə görə ana bətnindən başlayır. Uşaqlar anlamasalar belə valideyinlərin onların yanında uca səslə kitab oxuması körpələrdə kitablara sevgi yaradır. Xüsusən də uşaq zehninin ən intensiv dövrü sayılan üç-altı yaşlar arasında bunu etmək, təqdirə layiq bir addımdır.”

Oxuyanın mənəvi inkişafına fayda verəcək kitablar eyni zamanda onun vəsvəşə qapılmasını və ümitsizliyə düşməsinin qarşısını alır. Bu cür kitablar oxuyaraq özünü yetişdirmiş biri təmiz bir zehniyyətə sahib olduğu üçün doğru ilə yanlış, pislə yaxşını çox keçmədən asanlıqla anlayır. Unudulmamalıdır ki, kitablar fikir müharibəsinin silahlarıdır. Oxuyan və oxuduğunu yaxşı dəyərləndirməyi bacaran insan hər zaman öndədir, fərqlidir, mübahisə və müzakirə bacarığı yaxşı olan biridir...

Uşaqları maraqlı həyat aləminə aparmaq, ziyanlı işlərlə məşğul olmaqdan qorumaq, onların əsl şəxsiyyət kimi yetişməsinə kömək etmək məqsədilə təşkil olunan dərnəklərin işini səmərəli qurmaq kitabxanaçının əsas vəzifəsidir. İon Kreanqa adına Moldova Milli Uşaq Kitabxanası və iki filialında uşaqların maraq dairəsinə uyğun aşağıdakı dərnəklər fəaliyyət göstərir. Bu dərnəklərdə aşağıdakı istiqamətlərdə işlər aparılır:

— Moldovanın müasir uşaq və yazıçılarının tanıtılması baxımında əsərlərinin bədii ifadəsi;

— yeni yazmağa başlayan gənc şairlərin şeirlərinin dinlənilməsi və müvafiq tövsiyələrin verilməsi;

— musiqi və poeziya nümunələrindən vəhdətdə istifadə edilməsi;

— tarixi günlərin və bayramların, habelə görkəmli elm və sənət adamlarının yubileylərinin keçirilməsi;

— müxtəlif mövzularda ədəbi-bədii kompozisiyaların hazırlanması və ifası;

— uşaq şair və yazıçıları, əmək və müharibə veteranları, bəstəkar və alimlərlə görüşlər.

Bu işlər kitabxananın özündə və filiallarının tərkibində fəaliyyət göstərən aşağıdakı dərnəklər və klublar vasitəsilə həyata keçirilir:

1) bədii qiraət və bədii ifaçılıq dərnəyi;

2) şahmat dərnəyi;

3) rəsm dərnəyi;

- 4) bədii tikmə, “Meşte Riç”(Qızıl əllər) dərnəyi;
- 5) gənc tərcüməçilər klubu;
- 6) ədəbi-bədii kompozisiyaların hazırlanması və ifaçılığı dərnəyi;
- 7) ekologiya klubu;
- 8) şən və hazırcavablar klubu.

Valideynlər uşaqlarını dərnəklərə yazdırmaqla onların asudə vaxtını düzgün təşkil edir. İstedadlı uşaqlar məhz bu yaradıcı klub və dərnəklərin köməyi ilə üzə çıxır.

Elm və texnologiyanın inkişafı insanı günbəgün təbiilikdən uzaqlaşdırır. Qabaqlar hamımızın görüş yerimiz, bilgi və elm ocağı olan kitabxanalar yavaş-yavaş virtual alternativləri ilə əvəzlənir. 5-10 il öncə kitabxana salonlarında “iynə atsan yerə düşməzdi”, amma indi bu məkanlara gedənlər bir qədər azdır. İnternetin inkişafı oxucularda kitaba olan marağı azaldığından Moldova kitabxanalarında belə başlıqlı sərgilərə rast gəldik. Məsələn: “Kitab-İnternet.Möhkəm Dostluq” bu sərgilərin köməyi ilə uşaqların təkə maraqlandıqları internetdən deyil, məhz kitabdan da faydalanmaqları haqqında ədəbiyyatlar tövsiyə edilir. Sərgilərlə yanaşı icmallar, forumlar keçirilir. Belə tədbirlərlə onları mənəvi zənginlik olan kitabla üz-üzə qoymaq böyük əhəmiyyət daşıyır. Kitabxanada təşkil olunan belə tədbirlərdən – Mütaliə həftəsi, oxu saatını göstərmək olar. Keçirilən mütaliə həftəsi ərzində hətta kitabxanayı tanımayan oxucular kitabxanaya üzv olmaqla istədikləri kitabı əldə etməklə yanaşı, açıq havada onu mütaliə edə bilirlər. Belə mütaliə həftələrinin yay mövsümündə keçirilməsi daha çox fayda verir.

Bir çox valideynlər övladlarının qətiyyənlər kitaba yaxın gəlmək istəmədiyindən şikayətlənirlər. Onlar heç cür başa düşürlər ki, bu nədən irəli gəlir; axı həm kitabın özü, həm də şəkilləri çox maraqlıdır! Belə rəftarın çox sadə səbəbi vardır: uşaqlar sadəcə olaraq onlarda rahat alınan şeyləri xoşlayırlar və özlərini zəhmətə salmaq istəmirlər. Tez bir zamanda sürətli mütaliəyə alışmaq hər uşaqda alınmadığından, əziyyətlə hərfləri sözlərə bir-bir əlavə etməkdənsə, onlar rahatca televizor və kompüter qarşısında əyləşməyə üstünlük verirlər. Axı burada hər şey rahat anlaşılır və aydındır. Kitabda isə oxuyana qədər, maraqlı yerə çatana qədər... Öz uşaqlarında mütaliə sevgisi yaradacaqlarına ümidlərini itirməmiş valideynlər mütəxəssislərin, yəni kitabxanaçıların məsləhətlərinə qulaq asmalıdırlar. Biz kitabxanaçıları məsləhət görürük ki, əsas kitabın oxunma müddətinin uzun olması deyil, mütəmadiyyətdir. Yəni mütaliə uzun müddətli yox, qısa fasilələrlə və tez-tez olmalıdır. Çünki insan yaddaşı uzun müddət gözün qarşısında duran məlumatı yox, gözün önündən çəkilən və yenidən görünən məlumatı daha yaxşı yadda saxlayır. Övladınıza sürətli mütaliəni öyrətmək üçün onunla kiçik fasilələrlə (bir məşğələni 5 dəqiqəlik hissələrə bölərək) məşğul olun. Onu iki saat ardıcıl olaraq kitab arxasında oturmağa vadar etməyin, bu, uşaqda kitab oxumağa qarşı nifrət yaradacaq. Çox vaxt valideynlər televizor və kompüterin rolunu düzgün qiymətləndirmirlər. Onlar belə hesab edirlər ki, bu əşyalar öz işlərini görüblər və uşağın oxumaq həvəsini həmişəlik öldürüblər. Valideynlər belə düşünərək uşaqlarında kitab

oxumaq vərdişini yaratmağa cəhd də etmirlər. Belə yanaşma tərzini kökündən səhvdir: səbrlə, məcbur etmədən, uşaqda kitab oxumağa həvəs yaratmaq lazımdır. Uşağa kitabın məzmununu barədə bir qədər maraqlı məlumat verib marağını oyatmaq, amma tam məzmununu danışmamaq yaxşı üsuldur. Əgər onda maraq oyansa, çox ehtimal ki, özü kitabı götürüb əvvəldən axıra qədər oxuyacaq. Amma valideynlər görsələr ki, uşaq əvvəlki kimi yenə də oxumağa meyl göstərmir, onda qənaətli oxuma rejiminə keçmək lazımdır. Bu, o deməkdir ki, hər 2-3 sətirdən sonra bir qədər dincəlmək lazımdır. Burada silsilə şəkillərin çox xeyri ola bilər. Uşaq qısa mətni oxuyub şəkllə baxar və dərhal növbəti mətnə keçər. Hətta qısa mətnləri valideyn və uşaq növbə ilə də oxuya bilərlər.

Uşağı sürətli müəliyəyə alışdırmaq üçün əla nəticə verən üsullardan biri də **yatmadan öncə kitab oxumaqdır**. Məsələ ondadır ki, emosional yaddaş günün sonunda baş vermiş hadisələri ayırır və insan yatdığı zaman hələ də bu hadisələrin təsiri altında olur. Buna görə də beyin sürətli oxunuşu ayıracaq və tədricən ona alışacaq.

Uşağın nə oxuduğu da çox önəmlidir. Pis kitab uşağın zövqünü korlaya bilər. Halbuki bu müddətdə uşaq yaxşı kitab oxuya bilərdi. Məhz bu məqamda uşaqların kitab seçimində kitabxanaçının məsləhəti ilə valideyn nəzarəti çox vacibdir. Bu seçimi asanlaşdırmaq üçün sadəcə yay təttilində oxumaq üçün məlumat-bibliografiya şöbəsinin hazırladığı ədəbiyyat siyahısını əldə etmək kifayət edər. Belə siyahılarda uşaqların yaşları, hansı sinifdə oxumaları nəzərə alınır. Valideynlər rahatlıqla orada qeyd olunan kitablardan istifadə edə bilərlər. Kitabxanaların yay mövsümündə təşkil etdikləri “Yay oxu zalı”ndan da valideynlər düzgün bəhrələyə bilərlər. Belə ki, ailə bu istirahət məkanlarında təkəcə dincəlməyəcək, həm də kitab oxumaqla öz dünyagörüşünü artıracaq, müəliyəyə uşaqların həvəsi artacaqdır. “Yay oxu zallarında” kitabxanaçılar ən gözəl ədəbiyyatları seçib ortaya çıxarmalıdırlar ki, oxucularda müəliyəyə həvəs yaratsınlar. Həmçinin “oxu zalı”ndan istifadə edənlərə kitabxananın əlfəcinləri paylanır, hansı ki, əlfəcində kitabxananın ünvanı, əlaqə telefonu qeyd olunmuşdur.

Çox yaxşı olar ki, valideynlər uşaqda oxunan kitabın məzmununu barədə müzakirə aparsınlar. Bu iş həm nitqin inkişafına, həm də məzmunun düzgün anlaşılmasına kömək edir və mühüm tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. Uşaqların sürətli oxu qabiliyyətinə yiyələnmələri və kitaba sevgi bəsləmələri üçün valideynlərdən böyük səbr və dözümlülük tələb olunur.

“Oxumaq vərdişi ailədə qazanılmalıdır”

Psixoloqlar hesab edirlər ki, kitab oxumaq vərdişi ilk əvvəl ailədə qazanılmalıdır. Bu səbəbdən də valideynlər uşağı müxtəlif kitablarla təmin etməli, ona tez-tez kitab oxumalıdırlar. Britaniyalı mütəxəssislər hesab edirlər ki, valideynlər kitab almağa uşaqları ilə birgə getməlidirlər. Bu zaman onlara kitab seçmələri üçün istədikləri qədər vaxt verilməlidir: “Başlanğıcda övladınıza rahat əldə tuta biləcəyi, içində qısa hekayələri və maraqlı şəkilləri olan kiçik kitablar alın, çünki o, məhz belə kitabları sevir”.

Almaniyalı pedaqoqlar deyir ki, nağıllara inamın öldüyü gün uşaqların inkişafı dayanacaq. İndi bir çox valideyn uşaqların daha nağıllara inanmadığından şikayətçidir. Bu inamı yaşatmaq üçün, gələcəyimiz olan uşaqların inkişafı naminə uşaq ədəbiyyatının nəşrini gücləndirmək, səmərəli təcrübələrdən yararlanmaq lazımdır.

Uşaqlar üçün təşkil olunmuş multimedia zalında kompüterin üzərində belə bir yazı qoyulmuşdu: 7 yaşına qədər uşaqlar yalnız valideynin icazəsi olarsa, 20 dəqiqə kompüterdən istifadə edə bilər.

Valideyn guşəsində kompüterin uşaqlara olan zərəri barədə də məlumatlar yerləşir: Məsələn: **Kompüter: Sağlamlığımıza vurduğu ziyan və onu necə aradan qaldırmaq olar?**

Kompüterin gözə ziyanı nə qədər təhlükəlidir? Televizorla kompüter müqayisə etdikdə aydın olur ki, onun displeyi televizorun trubkasından qat-qat güclüdür. Kompüter ən çox gözə təsir edir. Adətən istifadəçilər bir az çox işlədikdə baş ağrısı, baş gicəllənməsi olur. Fasilə vermədən kompüterdən istifadə etdikdə isə görmə zəifləyir. Çox vaxt yaxını görmə qabiliyyətinin zəif olması irsi, qaranlıqda mütaliə, televizordan da asılı olur. Kompüterdən düzgün istifadə etdikdə isə bu halların qarşısını almaq olar:

1. Monitordakı təsvirlərin tez-tez tutulması halları olarsa, ekranı yeniləmək lazımdır.
2. Təsvirin məzmunu çox olanda göz yorulur. Göz musiqi altında statistik, böyük ölçülü şəkilli təsvirləri daha asan qəbul edir. Ona görə uşaqlar disklərdən istifadə etdikdə şəkillər musiqili, müəllifin danışığı ilə verilsə bunun uşaqların gözünə ziyanı olmur.
3. Gözü ən çox yoran kompüterdə şəkil çəkməkdir. Burada musiqi əksinə onların fikirlərini yayındırır, hansı ki, bütün işi göz görür.
4. Görməyə daha çox təsir edən üsürlərdən biri də mətnin kompüterdən oxunmasıdır. Məhz bu xüsusiyyətinə görə də İnternet- çox təhlükəlidir, ona görə ki, lazım gəlir ki, çox və tez-tez oxuyasan.
5. Nəhayət, gözü ən çox öldürən – kompüter oyunlarıdır. Hərəkətli təsvirlər, xırda elementlər – hamısı gözü yorur, hansı ki, onun dincəlməsi çox vaxt tələb edir.

Uşaqların səhhətinə təsir edən ziyanlı faktorlardan biri də kompüterdə işləməkdir. Kompüter arxasında oturarkən ekranla onun arasında müəyyən məsafə (30-40 sm) olmalı, ekrana baxmaqla əlləri də eyni zamanda klaviatura üzərində işləməlidir. Bu hal bədəni müəyyən vəziyyətdə düzgün saxlamağa xidmət etməklə, işin axırına qədər dəyişməməyə sövq edir. Bu səbəbdən düzgün oturuş vacib şərtlərdəndir:

- a) Tənəffüs sistemi. Klaviaturada yazmaqla əllərin qabağa uzanması döş qəfəsində tənəffüsün azadlığını pozur. Bir çoxlarında öskürək, astma xəstəliklərinin inkişafına səbəb olur.
- b) Kürək, boyun və başda ağrılar. İnsan bədəni uzun müddət eyni vəziyyətdə oturmağa öyrəşməmişdir. Belə halda əzələlərə qan yaxşı işləmir, əsəbləri gərginləşdirir.

- c) Ostexondroz. Uzun müddət kompüter arxasında oturmaq sümük-özələ sisteminə çox təsir etməklə, onurğa sütununda əyrilik əmələ gətirir.
- d) Əl barmaqlarında damarların gərilməsi. Bu ən çox peşə xəstəliyidir. Kompüterdə işləyərkən çox yazıların yazılması, xırda şrifflərlə işləmək həmin adamı yorur, onda xroniki xəstəliyin yaranmasına gətirib çıxarır.

Kompüter arxasında necə oturmaq lazımdır?

Kompüterdən istifadə edərkən oturacaq çox rahat olmalı, rahat vəziyyətdə oturub işləməlisən. Kürəyi oturacağa söykəyib düz oturmalısən, ayaqların isə mütləq döşəməyə dəyməlidir. Başını dik saxlamalı, çox gabağa uzatmamalısan (tısbağa kimi). Oturacaq bərk olmalı, bel hissə mütləq söykənməlidir. Buna dörə də kompüter alarkən mebellər düzgün seçilməlidir. Stol, stul, digər aksesuarlar xüsusi olaraq uşaqlar üçün seçilməlidir.

Stul rolikdə olmalı, dirsəklər üçün söykənəcək olmamalı, stulun mütləq kürək üçün arxalığı, oturacağı fırlanmalıdır ki, uşaq istədiyi vaxtda oturduğu yerdə başqa istiqamətlərdə dönməklə, həm döş qəfəsi, həm də onurğa sütunu hərəkət edə bilər. Belə stulları hündürlüyə görə uzadıb kiçiltmək olar.

Stol xüsusi olaraq kompüter üçün hazırlanmalı, aşağı tərəfdən diyircəklər üzərində hərəkətli rəfi olur ki, klaviatura onun üzərində yerləşir. Məsələ ondadır ki, uşaq yazanda, şəkil çəkəndə, mauzla işləyəndə, ona hündür stol lazımdır. Çap edəndə klaviatura ilə stolun hündürlüyü arasında məsafə 7-10 sm aşağı olmalıdır.

Ən vacib faktorlardan biri də psixi gərginlikdir. Kompüterdə işləyərkən diqqəti cəm etməyi bacarmalısan. Maraqlı oyunlar çox gənginlik tələb edir, hansı ki, adi şəraitdə bu belə olmur. İşləyərkən mütləq arada (hər 30 dəqiqəyə 15 dəqiqə, böyüklərə isə 10 dəqiqə) tənəffüs etmək lazımdır. Tənəffüs vaxtı gözü yorğunluğunu aradan qaldıran fiziki məşqlər etmək lazımdır.

Uşaq kompüterdə hansı saytlardan istifadə edirsə mütləq valideyn nəzarət etməlidir. Çünki bəzi saytlarda əxlaq zidd reklamlar gedir.

Şüalanma: Kompüterin monitorundan şüalanma – həmişə valideynləri narahat edən məsələ olmuşdur. Müasir monitorlarda təhlükəsizlik üçün hər bir şey nəzərə alınmışdır. Belə ki, qamma və neytron şüaları ən təhlükəlidir, monitordan şüalanmır. Monitordan yalnız çox cüzi miqdarda ionlaşdırılmış şüalanma olur ki, bu da təbii radiasiya fonunda 2-3 dəfə azdır. Ona görə insan sağlamlığı üçün təhlükəli deyil. Amma uzun müddət fasilə vermədən kompüter qarşısında oturanların gözü və dərisində allergiyalar ola bilər. Adətən monitora müdafiə ekranı taxırlar.

Zəngin mənəviyyətə, yüksək bədii zövqə malik, kamil şəxsiyyət yetişdirilməsi tərbiyəçilərin, metodistlərin, pedaqoqların, kitabxanaçıların daim diqqət mərkəzində olduğu kimi valideynlərin də bir nömrəli işi olmalıdır. Hazırda uşaqların internetdən istifadəsi bir reallığa çevrilib: "Bu gün bəzi uşaqların aqressiv olmasının səbəbi nəinki sosial şəbəkələr, hətta televiziya izlədikləri cizgi filmləridir. Çünki hazırda bir çox xarici cizgi filmlərində xeyirxahlıq, qocaya, kimsəsizə yardım etmək kimi fikirlər deyil, öldürmək, güc tətbiq etmək kimi kadrlar yer alıb. Bundan başqa, əyləncə mərkəzlərində, internet klublarında uşaqlar üçün tətbiq edilən oyunlar hamısı mənfi amillər aşılıyır. Eləcə də yeniyetmələr

saatlarla internetdə, Facebook kimi sosial şəbəkələrdə vaxt keçirirlər. İndiki uşaqlar uşaq həyatından kənar böyüyürlər. Onlar həyətdə uşaqlarla oynamaq, dost olmaq əvəzinə sosial şəbəkələrdə tanımadıqları insanlarla dostluq qurmağa çalışırlar. Valideynlər xüsusilə uşaqlarını həmin sosial şəbəkələrin ziyanı ilə tanış etməli, kitabxanadan R.Əliquliyev və R.Mahmudovun“ İnformasiya asılılığı problemləri və onlarla mübarizə yolları” (Bakı, Ekspres-İnformasiya nəşriyyatı, 2009-cu il)kitabını mütləq edib uşaqlarını maarifləndirməlidirlər. Kitabda internet-asılılığın tibbi-psixoloji profilaktikası, uşaqların bu təhlükədən qorunması, habelə bu problemlərlə mübarizə sahəsində beynəlxalq təcrübə tədqiq edilir, yeni təklif və tövsiyələr irəli sürülür.

M Ü N D Ə R İ C A T

Tərtibçidən.....	3
I Bölmə. Oxucularla iş.....	4
II Bölmə. Oxucuların informasiya mədəniyyəti.....	15
III bölmə Valideynlərlə iş.....	19

Tərtib edən: Zahirə Dadaşova – F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası
elmi işlər üzrə direktor müavini

Redaktor: Fizurə Quliyeva – F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının
direktoru